

A sociological reflection on the privatization of education (non-government schools) in Iran

Iman Namadianpour^{*}, Heidar Janalizadeh Choobbasti^{}**

Aliasghar Firouzjaeian^{*}**

Abstract

The current sociological research was carried out regarding three specific goals: first, to investigate the social contexts of the formation of privatization of education in Iran. Second, to examine the social consequences of the development of private schools, especially regarding the situation of the realization and development of educational and social justice, and, third, to analyze and explain the strategies to face the privatization of education in Iran. In order to achieve the aforementioned goals, this research has used in-depth semi-structured interviews along with utilization of historical documents and texts. And the data has been analyzed through historical texts and documents. The findings of this study showed that the privatization of education in Iran was reconstructed from different social contexts such as the post-war crisis, outsourcing and laws. The consequences of this privatization can be analyzed in three levels of inequality, classification and commodification of education. The participants of this research indicated and argued two strategies in facing the privatization of education: privatizing and making schools fair.

Keywords: Privatization, neoliberalism, commodification, classification, inequality.

* Ph.D. Candidate in Sociology of Economic Sociology and Development, Mazandaran University, Mazandaran, Iran, iman135683@yahoo.com

** Associate Professor of sociology Department of Social Sciences-Research, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran (Corresponding Author), hjc@umz.ac.ir

*** Associate Professor of sociology - social problems in Iran, Department of Social Sciences-Research, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran. firozjayan@gmail.com

Date received: 2023/04/07, Date of acceptance: 2023/07/19

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

It can be said that the arrival of the winds of modernity in Iran has set the first sparks of a paradigm shift in the view of the educational structure. If we read the Qajar era as the first encounters of the Iranian "May" with the structure of the West, we can analyze the beginning of the genealogy of private schools and the reasons for its formation. Privatization of the education system in Iran has a long history, and Iranian rulers have continued this process since the Qajar period until now for several reasons. Historically, most of the schools were private during the Qajar period, and the government did not allocate funds to other schools, except for some schools, such as Dar al-Funun school, Nizam school, and National school. In 1911, the National Assembly passed a law according to which the Ministry of Education was obliged to establish six-grade primary schools in some cities, and a certain amount of funding was also considered for these schools, and due to this funding, half of the students should They paid tuition and the other half had free education.

Following the process of privatization during the Pahlavi era, according to the approved budget law of 1312, the government declared all primary schools free, but due to the recession of the first and second decade of Hijri and economic problems, according to the decree of June 9, 1335, it announced the conditions for the establishment and creation of private schools. After the victory of the Islamic revolution in 1957, private schools were dissolved, but in 1959, only private Islamic schools were allowed to operate. In June 1367, the law on the establishment of private schools was approved, it started with the establishment of eight educational units and by the end of the academic year 75-76, the number of students reached 704. Historically, after the Islamic Revolution of Iran, in 1958, private schools were closed in order to distribute and develop educational facilities fairly. However, in 1967, the bill for the development of private schools was approved in the parliament. The government supported the participation of the private sector in education due to the government's financial problems. Therefore, it is possible to think about the issue of whether the privatization of education in Iran has resulted in the goals that have been pointed out and emphasized in the constitution and the fundamental change document. And in this regard, the privatization of education in Iran has been associated with what social consequences? And finally, what can be the optimal strategy in facing the process of privatization of education (non-government schools) in Iran?

Regarding the formation of private schools, two factors are important as key elements, and the interviewees and historical trends consider these two elements as the main factors in the formation of privatization contexts. First, the post-war financial

crisis, and second, the idea of outsourcing government affairs due to economic problems, have been two fundamental concepts in creating the idea of privatization in Iran. In this sense, the idea of outsourcing has also become an important and basic concept due to the chaotic economy after the war. It can be said that the government's lack of financial well-being in economic terms, the lack of necessary budget and finally the removal of subsidies forced the education system and the policy-makers of this field to continue the education structures and compensate for the shortcomings of the education system. Turn to outsourcing logic.

The consequences of these schools can be formulated at the level of class, inequality and commodification of knowledge. Classification of schools is one of the important and fundamental consequences in the educational structure and education system. It can be explained that in the stratification of the society, the relations and relations of the society are reduced to at least two classes from the biological point of view, and these two classes line up against each other willingly or unwillingly. In this line-up, components such as parent's occupation, family economy and material and even non-material income as an influential object, show themselves in social fields. In the heart of class relations, what shows itself and becomes a problematic issue is the idea of capital reproduction, which can be analyzed both from an economic and a non-economic point of view. The reproduction of capital in two cases, i.e. the tendency of material and immaterial capital, will be inclined towards those who have more favorable economic origins and relationships, and in this event, their children will be closer to a better economic position due to the services of this class.

From the point of view of strategies, two ideas were proposed and formulated in general. The first idea (privatizing the education system) that some of the audience believed in this idea, in their arguments they introduced privatization as an inevitable thing in the contemporary world. Their idea can be analyzed and interpreted in the way that in the development process of Western societies, the idea of privatization and entrusting the market, including the culture market to private institutions and individuals, will provide and create the possibility of development, because according to them, one of the secrets of development in the west, it is the privatization of economic and market institutions. But we can talk about another approach in which non-government schools are called a symbol of discrimination and injustice, and in the final analysis, this approach was called making schools fair. The audience and those who tend to criticize non-government schools believe that strict laws should be formulated in the governments so that the possibility of the growth of these schools, which are a

symbol of discrimination and injustice in the society, will be diminished. The fundamental approach of the idea of nationalizing schools is based on the tradition of government intervention in cultural matters. Although culture should grow independently of the government, education is an area in which the lack of government intervention will lead to differentiation and social distancing of students. It should be analyzed in this way that the government should formulate the structures of schools in an equal way from an economic point of view and treat all students equally. In such a situation, the possibility of equal growth without rent and discrimination in the society will be realized, and all children will have the possibility of healthy competition with the same facilities and at the same level.

Bibliography

- Abazari, Yusef (1377). *Wisdom of Sociology*: Tehran: tarhe no[in Persian]
- Abdul Karimi, Bijan, Pourali, Kamiyar, Islami, Shahla. (1401). Art and the possibility of breaking from subjectivism from Heidegger's point of view. *Scientific Journal of Bagh Nazar* (19) 109[in Persian]
- Butamore, Tom (2007). *Dictionary of Marxist thought*. Translator: Akbar Masoom Beigi. Tehran: Publishing baztabe negar[in Persian]
- Bashiriyeh, Hossein (1378). *Government and Civil Society: Discourses of Political Sociology*, Naqd Va Nazar Book: Special of Naqd Va Nazar Magazine[in Persian]
- Doiran Fard, Ali (2013). Comparison of non-profit and public schools. *Education Quarterly*, No. 22[in Persian]
- Farastkhah, Maqsood (1400). *Qualitative research method in social sciences. With emphasis on grounded theory*. Tehran: aghah Publications[in Persian]
- Ghasemi Pouya, Iqbal (1377). *New schools in the Qajar period*. Tehran: University Press[in Persian]
- Giddens, Anthony (2012). *Modernity and individuality*. Translator: Nasser Mofafakiyan. Tehran: Ney Publishing[in Persian]
- Hahedi, Ali Mohammad (1377). *Non-profit schools and social mobility*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance[in Persian]
- Habibi, Marzban (1401). Telegram channel of Iran teachers organization[in Persian]
- Haj Farush, Ahmed (1384). The present and future of education in Iran. *Hamshahri newspaper*, 8th of December[in Persian]
- Harvey, David (2011). *A brief history of neoliberalism*. Translator: Mahmoud Abdollahzadeh. Tehran: Nashr Dat[in Persian]
- Heydari Kurd, Ali (1389). *Private sector participation in education*. Tehran: Privatization Organization Publications[in Persian]
- Horkheimer, Max, Adorno, Theodore (2019). *Dialectic of Enlightenment*. Translated by Morad Farhad Pour and Omid Mehran. Tehran: Hermes Publishing[in Persian]

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمدیان پور و دیگران) ۱۱۵

- Islamic Majlis Research Center (1368). Law of the First Program of Economic, Social, and Cultural Development of the Islamic Republic of Iran[in Persian]
- Khatami, Mahmoud (1384). The world in Heidegger's thought. Tehran: Publications of the Institute of Contemporary Knowledge and Thought[in Persian]
- Kamijani, Akbar (1382). Evaluation of the performance of privatization policy in Iran. Tehran: Payegan publish[in Persian]
- Law of the fourth program of economic, social and cultural development (2013). Majlis Research Center[in Persian]
- Lukacs, George (1377). History and class consciousness. Translated by Jafar Poivendeh. Tehran: Experience publishing[in Persian]
- Marx, Karl (2016). Capital volume one. Translated by Hasan Mortazavi. Lahita publisher[in Persian]
- Marx, Karl (2016). Capital Volume II. Translated by Hasan Mortazavi. Lahita publisher[in Persian]
- Mohammadi, Rahim (1382). An introduction to the sociology of rationality. Tehran: baz Publications[in Persian]
- Parliament deliberations (1365). Compact disc of the deliberations of the Islamic Council. April 31[in Persian]
- Majlis Research Center (1384) [in Persian]
- Mendel, Ernest (1385). Marxist theory of economics. Translated by Morteza Siah Posh. Tehran: Tirang Publishers[in Persian]
- Miri, Javad, Rouhani, Hossein (1401). Comparing the views of Martin Heidegger and Ali Shariati towards technology. Philosophical Research Quarterly of Tabriz University No. 16(39) [in Persian]
- Miri, Javad, Rouhani, Hossein (1400). The relationship between reflective thinking and politics in Martin Heidegger's thought. Philosophical Research Quarterly of Tabriz University. Year 15, No. 37[in Persian]
- Negah newspaper (1374). Ministry of Education No. 44 of August[in Persian]
- Nowzari, Hossein Ali (2001). Habermas. Tehran: cheshme[in Persian]
- Omidi, Reza (1401). East newspaper. February 2[in Persian]
- Organization of Non-Governmental Schools and Development of People's Partnerships (2016) [in Persian]
- Qajargar, Morteza (1380). Privatization of education system in Iran. Tehran: Zahad Publications[in Persian]
- Rashidian. Tehran: Scientific and cultural publication[in Persian]
- Simmel, Georg (2017). The philosophy of money. Translated by Shahnaz Mesmiparast. Tehran: Parse Publishing[in Persian]
- Shikhavandi, referee (1383). Sociology Max Weber. Tehran: ghatre[in Persian]
- The website of the Majlis Research Center (2014) [in Persian]
- The document of the country's first development plan. Year 1368[in Persian]
- Turkman, Al-Hiyar Ali (1400). Review and analysis of the top ranks of the exam[in Persian]

- Tasnim news agency (2019). August 6[in Persian]
- UNESCO report on the cost of education in the world (2019) [in Persian]
- Wood, Alan (1400). Karl Marx. Translated by Shahnaz Mesmiparast. Tehran: qoqnoos[in Persian]
- Weber, Max (1373). Protestant ethics and the spirit of capitalism. Translated by Abdul Karim [in Persian]
- Weber, Max (1384). Religion and power. Translated by Ahmad Tedin. Tehran: Hermes Publishing[in Persian]
- Amirahmadi,H.(1990).Revolution and Economic transition. University of new york
- Apple.M.(2003). Ideoligy and curriculum. New york, Routledge Falmer
- Apple,M.(2001).Comparing neo-liberal projects and inequality in education. *ComparativeEducation*, 37(4), 409-423.
- Armando, H. (2016). *The quality and out comes frame work*. New york.Routledge
- Blaikie, N. (2007). *Approaches to social inquiry:London:polity press Security Privatization in Chile. Governance*, vol. 8, pp 655-674
- Griffin,K.(1990). *Alternative strategies for economic development*. Oxford university
- Rothbard,M.(2009). *For a new Liberty: the Libertarian manifesto*. London, MACMILLA
- Tanzi,V.(1986). *The Growth of public expenditure industrial countries*.Oxford
- Unesco. (2018). *Institute for statistics*. Oxford policy
- Unesco. (2019). *Institute for statistics*. Oxford policy

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی سازی آموزش (مدارس غیردولتی) در ایران

ایمان نم‌دیان‌پور*

حیدر جانعلی‌زاده**، علی اصغر فیروزجانیان***

چکیده

پژوهش جامعه‌شناختی حاضر با سه هدف مشخص انجام گرفت: هدف اول، بررسی زمینه‌های اجتماعی شکل‌گیری خصوصی سازی آموزش در ایران. دوم، بررسی پیامدهای اجتماعی توسعه مدارس غیردولتی خاصه در خصوص وضعیت تحقق و توسعه عدالت آموزشی و عدالت اجتماعی و سوم، واکاوی و تبیین راهبردهای مواجهه با خصوصی سازی آموزش در ایران. این تحقیق برای رسیدن به اهداف مذکور، از مصاحبه نیمه ساختار یافته عمیق به همراه بهره‌گیری از اسناد و متون تاریخی استفاده کرده است. و به واسطه متون و اسناد تاریخی داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های این مطالعه نشان داد که خصوصی سازی آموزش در ایران از بسترهای اجتماعی مختلف همچون، بحران پسا جنگ، برون سپاری و قوانین، بر ساخته شد. پیامدهای این خصوصی سازی نیز در سه سطح نابرابری، طبقاتی شدن و کالایی شدن آموزش قابل تحلیل است. مشارکت کنندگان این تحقیق به دو راهبرد در مواجهه با خصوصی سازی آموزش اشاره و استدلال کردند: خصوصی کردن و عادلانه کردن مدارس.

* دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران، iman135683@yahoo.com

** دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی - پژوهش‌گری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران (نویسنده مسئول)، hjc@umz.ac.ir

*** دانشیار جامعه‌شناسی - مسائل اجتماعی ایران، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران، firozjayan@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۸

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

کلیدواژه‌ها: خصوصی سازی، ثولیرالیزم، کالایی شدن، طبقاتی شدن، نابرابری.

۱. مقدمه و طرح مسئله

می‌توان گفت ورود بادهای مدرنیته در ایران، اولین جرعه‌های چرخش پارادایمی را در نگاه به ساختار آموزشی طرح اندازی کرده است. اگر دوران قاجار را اولین مواجهات «مای» ایرانی با ساختار غرب خوانش کنیم، می‌توان آغازگاه تبارشناسی مدارس خصوصی و دلایل شکل‌گیری آن را واکاوی کرد. خصوصی سازی نظام آموزش و پرورش در ایران، تاریخی طولانی دارد و حاکمان ایرانی از دوره قاجار تا کنون به دلایل متعدد به این روند ادامه داده‌اند. از ابعاد تاریخی، بیش‌تر مدارس در دوران قاجار خصوصی بوده است و دولت به غیر از پاره‌ای مدارس، هم‌چون مدرسه دارالفنون، مدرسه نظام، مدرسه ملی، به مدارس دیگر، بودجه‌ای را اختصاص نمی‌داد. در سال ۱۹۱۱مجلس شورای ملی، قانونی وضع کرد که به موجب آن وزارت معارف مکلف شد مدارس ابتدایی شش کلاسه را در برخی از شهرها تاسیس کند و مقداری بودجه نیز برای این مدارس در نظر گرفته شد که به واسطه این بودجه نیمی، از دانش‌آموزان باید شهریه می‌دادند و نیمی دیگر تحصیلات رایگان داشتند (قاسمی پویا، ۱۳۷۷:۲۴۲).

در ادامه روند تاریخ خصوصی سازی در دوران پهلوی، دولت طبق قانون مصوب بودجه سال ۱۳۱۲ تمام مدارس ابتدایی را رایگان اعلام کرد، ولی بخاطر رکود دهه اول و دوم هجری و مشکلات اقتصادی، طبق مصوبه ۹ خرداد ۱۳۳۵ شرایط تاسیس و ایجاد مدارس خصوصی را اعلام کرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ۵۷، مدارس خصوصی منحل شد ولی در سال ۵۹ تنها به مدارس خصوصی اسلامی اجازه فعالیت داده شد. در خرداد ۱۳۶۷ قانون تاسیس مدارس خصوصی به تصویب رسید، ابتدا با راه‌اندازی هشت واحد آموزشی آغاز شد و تا پایان سال تحصیلی ۷۵-۷۶ به تعداد ۷۰۴ نفر دانش‌آموز رسید (قاجارگر، ۱۳۸۰).

از حیث تاریخی بعد از انقلاب اسلامی ایران، در سال ۵۸ مدارس خصوصی به منظور توزیع و توسعه عادلانه امکانات آموزشی تعطیل شد. ولی در سال ۶۷ لایحه تدوین مدارس خصوصی در مجلس تصویب شد. حاکمیت از مشارکت بخش خصوصی در آموزش بخاطر مشکلات مالی دولت حمایت کرد. (سازمان مدارس غیردولتی و توسعه مشارکت‌های مردمی، ۱۳۹۶).

بنابراین می‌توان به این مسئله اندیشید که آیا خصوصی‌سازی آموزش در ایران منتج به اهدافی شده است که در قانون اساسی و سند تحول بنیادین بر آنها اشاره و تاکید شده است؟ و در این راستا، خصوص‌سازی آموزش در ایران با چه پیامدهای اجتماعی همراه بوده است؟ و در نهایت، راهبرد مطلوب در مواجهه با روند خصوص‌سازی آموزش (مدارس غیر دولتی) در ایران چه می‌تواند باشد؟

۲. پیش‌زمینه‌های مفهومی و نظری

از حیث نظری، ریشه‌های ابزاری دیدن موجودات از جدا پنداشتن انسان از دیگری بر ساخته می‌شود. مارتین هایدگر در عداد متفکرانی است که با گسست از عقلانیت متافیزیکی و سوپراکتیویسم مترتب بر جهان مدرن، هستی‌شناسی را جایگزین پارادایم معرفت‌بنیاد و سوژه محور مدرنیته می‌کند و از این رهگذر دیوار بتنی را که دکارت میان سوژه و ابژه کشیده بود تخریب می‌کند و این سخن را به میان می‌آورد که میان انسان و جهان هیچ شکافی وجود ندارد و ویژگی اصلی آدمی، در جهان بودگی است و آدمی تنها موجودی است که پروای هستی خویش را دارد و می‌تواند از وجود پرسش کند و به آن تقرّب جوید (میری، روحانی، ۱۴۰۰).

هایدگر بر این باور است که سوپراکتیویسم متافیزیکی در طول تاریخ متافیزیک با ماندن در پیش‌زمینه موجودات، تمایز میان وجود و موجود، یعنی تمایز میان، حضور و آنچه حاضر است را نادیده گرفته است. در پس این حادثه، انسان مدرن در وضعیتی نهلیستیک قرار گرفته است. اکنون هایدگر می‌کوشد که با طرح پرسش از وجود این تمایز را احیا کند (عبدالکریمی و دیگران، ۱۴۰۱).

در راستای چنین نگره‌ای که سامان کلیت جهان ما را درگیر خود کرده است، به زبان فیلسوف آلمانی، نیچه، می‌توان گفت، در دل این نگاه، ایده اراده معطوف به سود نهفته است، هر چند مراد نیچه اراده مفهوم قدرت بود ولی آنچه آنچنان که می‌دانیم قدرت در جهان متاخر پیوند وثیقی با امر سیاست و نظام سرمایه داری با تمام لوازمات آن دارد. تمام این روندهای تاریخ‌مند، به یک ابژکتیویته‌ای در تاریخ منتهی شد که به نتولیرالیزم و ایده خصوصی‌سازی منجر شده است. به زعم هایدگر، در فرایند تکنولوژی، انسان با جهان احساس غربت و از خود بیگانگی می‌کند. زیرا به روایت هایدگر، بعد از دکارت بین انسان و طبیعت فاصله‌ای قرار گرفت و انسان خود را سوژه‌ای جدا از طبیعت احساس کرد. طبیعت در نگاه جدید نه

به‌مثابه طبیعت و هستی بلکه به مثابه یک مجموعه‌ای از انرژی پنداشته می‌شود که قابلیت سود و نفع برای انسان دارند (خاتمی، ۱۳۸۴).

از نگاه هایدگر، علم با نهادی شدن و تخصصی شدن و تجارت ماب شدن، ریشه‌های خود را از یاد برده است و فقط در جستجوی رسیدن به نتایج و انطباق آن نتایج با واقعیت است، به عبارتی دیگر، علم به رویکردی کاربردی و کارکردی محض مبدل شده است (اباذری، ۱۳۷۷).

هایدگر معتقد است که در سایه سیطره عقلانیت تکنولوژیک، رویکرد انسانها به پدیده‌ها و اشیاء با روش خاص صورت می‌گیرد و این پدیده‌ها برای انسان به صورت منبع ذخیره انرژی آشکار می‌شوند. در سایه تفوق عقلانیت تکنولوژیک، نیت‌مندی سلطه به حوزه روابط انسانی هم گسترش یافته و انسان هم به عدد، کمیت و انرژی‌ای تبدیل شده که باید در یک سیستم برنامه‌ریزی، تمام توانمندی‌های پنهانش به ظهور برسد و شکوفا شود (میری و روحانی، ۱۴۰۱).

با نقد رویکرد دکارتی، هایدگر این سخن را به میان می‌آورد که با ظهور و بروز پارادایم معرفت بنیاد و رخدادهای جهان به تصویر است که عقلانیت تکنولوژیک به مثابه خواست کنترل آدمی بر همه چیز و همه کس در جهان سیطره پیدا می‌کند. فلذا بدون درک ریشه‌های متافیزیکی تکنولوژی، هرگز نمی‌توان درک و فهمی صحیح از ماهیت تکنولوژی و عوارض ناشی از آن داشت (میری و روحانی، ۱۴۰۰).

مارکس در پارادایم فکری خود خطر سلطه‌ی کالا و کالایی شدن (commodification) را در کتاب سرمایه به صورت مفصلی متقن و دقیق بیان کرده است. در نگاه مارکس کالا تبدیل به یک بت خواهد شد و انسان در برابر این بت، موجودی تابع و فرمانبردار خواهد بود. او به نقش اساسی پول در جهان سرمایه‌داری اشاره می‌کند. به گمان مارکس انسان با پول می‌تواند جهان خود را سامان دهد. هرچقدر پول من نیرومندتر باشد، من نیرومندتر و قادر خواهم بود کنش خود را بسط دهم (وود، ۱۴۰۰).

در نگاه مارکس، کالا یکی از بنیادهای اساسی جامعه سرمایه‌داری محسوب می‌شود. مارکس تلاش می‌کند نسبت کالا و امر سود را تبیین کند. کالا به طور کلی باید واجد ارزش باشد زیرا شکل طبیعی کالا باید ارزش مصرفی داشته باشد. اگر یک خانواده روستایی برای مصرف خود داس، پارچه و گندم تولید کند این چیزها به مثابه محصولات خانوادگی محسوب می‌شوند اما یک کالا نیستند (مارکس، ۱۳۹۶).

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۲۱

کالا و کالایی شدن به روایت مارکس وقتی متولد می‌شود که عنصر انباشت و سود در آن به مثابه یک عنصر بنیادین و پارادایم غالب خود را نشان دهد. به زعم مارکس نیروی کار پیش از فرایند مبادله، شکل کالا به خود می‌گیرد زیرا در بازار خرید و فروش می‌شود. در این وضعیت جدایی بین نیروی کار و تولیداتش به میان می‌آید که این امر به جدایی یا بیکانگی کارگران از شرایط عینی تولید، نیروی کار را قادر می‌سازد به عنوان کالا عمل کند (مارکس، ۱۳۹۳).

بنابراین در فرایند کالایی شدن، کار ریتم و نظم طبیعی خود را به کار در وضعیت صنعتی تبدیل می‌کند. یعنی ساختارهای مصرف به سمت ساختاری صنعتی و کالایی شده تبدیل می‌شود (مندل، ۱۳۸۵).

نتایج چنین روندی در منطق «اقتصاد بازار» (Market economy) خود را نشان می‌دهد، در اقتصاد بازار آزاد مردم تمایل به تولید کالاهایی دارند که بیشتر مورد تقاضای مصرف‌کنندگان است. برخی از اقتصاددانان این سیستم را "حاکمیت مصرف‌کنندگان" نامیده‌اند (Rothbard, 2009).

در نگاه وبر عقلانیت به دنبال ساختن انسان فرهیخته نیست، بلکه قرار است انسانی تخصصی بسازد. در صورتی که هدف اصلی آموزش ساختن انسانی فرهنگی بود (وبر، ۱۳۸۳). بنابراین در جهان تکنیکی، تمام دست آوردهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می‌تواند به مثابه کالا با یکدیگر مبادله شوند و جهان اساساً به صورت کالایی و پولی فرم خود را تعریف می‌کند (شیخاوندی، ۱۳۸۳).

از نگاه وبر سرمایه‌داری یک جستجوی مداوم و عقلانی در پی کسب سود است. او ریشه‌های منطق سرمایه‌داری را در غرب و عقل غربی می‌داند (وبر، ۱۳۸۵).

لوکاچ، با بسط ایده مارکس و با خوانش اندیشه او، مفهوم شیء شدگی را برای انسان و وضعیت انسان معاصر بکار برده است. به گمان او اقتصاد و اقتصادی شدن جهان سرمایه‌داری، روابط انسان‌ها را در قالب کالاها و تابع قوانین طبیعی تعیین می‌بخشد. سرمایه‌داری بیشتر سوژه‌های اجتماعی را به مثابه نیروی کار و کالای اقتصادی صرف تقلیل داده است (لوکاچ، ۱۳۷۷). لوکاچ به واسطه سنت هگلی - مارکسی نقدهای جدی و بنیادی به جامعه سرمایه‌داری غرب وارد کرده است. او جامعه صنعتی غرب را مظهر شیء‌گونگی، ازخوییگانگی و عقلانیت ابزاری و به زبان خودش تراژدی انسانی می‌داند (بشیریه، ۱۳۷۸).

اساساً کالایی شدن سازوکارهای خود را در روابط مناسبات آدمیان بسط می‌دهد از این حیث ساختارهای فرهنگی، یکی از ابژه‌های مهم نظام سرمایه داری به حساب می‌آید. فرهنگ و عناصر فرهنگی نیز در این رخ داد تاریخی به مثابه امری کالایی و پولی قابل تحلیل هستند. به زبان آدورنو، سلطه ارزش مبادله‌ای در سطح زیربنا با کالایی شدن کل روبنا همراه است. بدین سان ما با صنعتی شدن فرهنگ در زندگی اجتماعی مواجه می‌شویم (هورکهایمر، آدورنو، ۱۳۹۹).

به زبان زیملی، انسان در جهانی زندگی می‌کند که منطبق کالا، جهان روابط انسانها را تعیین، و نهادی شدن اقتصاد پولی که همان علاقه سوداگری است، روابط میان انسانها را به رابطه‌ای میان چیزها مبدل و کالا هویت ویژه‌ای کسب می‌کنند. (زیمل، ۱۳۹۷).

در جهان سیستمی که هابرماس طراحی می‌کند، اقتصاد و رویکردهای سودمحور مبنای مناسبات زیست جهان است و بدین گونه، کلیت جهان را کنترل می‌کند (نوذری، ۱۳۸۱).

از نگاه گیدنز، کالاپرستی، طرح کلی «خود» (self) و انتخاب شیوه زندگی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. شیوه زندگی تبدیل به صحنه‌ی آگهی‌های تجاری می‌شود و آگهی سازان رفته‌رفته به طبقه بندی جامعه شناختی گروه‌های مختلف مصرف کنندگان می‌پردازند. «خود» در این وضعیت به یک کالای تجاری و مصرفی تبدیل می‌شود و مصرف مداوم کالاهای تازه به تازه تا حد زیادی جانشین توسعه اصیل و واقعی «خود» شخص می‌شود (گیدنز، ۱۳۹۲).

باید گفت در جهان سرمایه داری علم و آموزش نیز چونان تمام امور به یک کالا تبدیل شده‌اند و خود را در نظام مدرک و مدارس خاص نشان می‌دهند. چنین است که مارکوزه جامعه مدرن را جامعه ای غیر عقلانی تصور می‌کند (محمدی، ۱۳۸۲).

نتایج چنین رویکردی در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی، تولد ایده خصوصی سازی و کالایی سازی امر فرهنگی بوده است. انضباط مالی، خصوصی سازی، آزادسازی تجارت و اصلاحات مالیاتی از جمله قوانینی هستند که در دستور کار چنین سیاستی قرار دارند. (هاروی، ۱۳۹۱).

۳. روش تحقیق

پارادایم تفسیری از نظر خاستگاه فلسفی، ریشه در نظریات کانت، دیلتای و هوسرل و از نظر جامعه‌شناختی مبتنی بر اندیشه‌های وبر، شوتز، مید، بلومر، برگر و لاکمن است. بر همین اساس،

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمیدیان پور و دیگران) ۱۲۳

این پارادایم از مکاتبی چون پدیدارشناسی، روش‌شناسی مردمی، تأویل‌گرایی کلاسیک و مدرن، زبان‌شناسی اجتماعی و سایر دیدگاه‌های خردنگر جامعه‌شناسی نشئت گرفته است. (Blaikie, 2007).

در روش گراند تئوری، محقق برای گردآوری داده‌ها به طرق مختلف، از جمله، مشاهده، سند، مصاحبه و غیره به مطالعه و تحقیق عمق می‌بخشد و دادگان فربهی از واقعیت چندگانه فراهم می‌کند (فراستخواه، ۱۴۰۰: ۱۰۵).

به طور مشخص، محقق داده‌ها را به واسطه مصاحبه‌ها جمع‌آوری کرده است و بعد از مقوله‌سازی و تبدیل کردن آنها به مفاهیم، تلاش کرده است با اسناد و داده‌های تاریخی بسط دهد. برای اینکه بتوان داده‌های فارغ از سوگیری جمع‌آوری شود، محقق با افراد متنوع مصاحبه نموده است تا میانگین داده‌سویه‌های بی‌طرفانه داشته باشد.

جدول ۳-۱ مشخصات دموگرافیک مصاحبه‌شوندگان

کد	جنس	سن	شغل	تحصیلات
۱	مرد	۵۷	مدیر مدرسه غیردولتی	فوق لیسانس برنامه‌ریزی
۲	مرد	۶۰	معاون مدرسه غیردولتی	فوق لیسانس پرورشی
۳	زن	۴۷	مدیر مدرسه دبستان غیردولتی	دکتری برنامه‌ریزی آموزش
۴	مرد	۵۴	مدیر مدرسه غیردولتی	فوق لیسانس
۵	مرد	۶۷	نویسنده کتاب در حوزه آموزش	دکتری علوم سیاسی
۶	زن	۴۱	مترجم و محقق در فلسفه آموزش و پرورش.	دکتری تعلیم و تربیت
۷	مرد	۶۲	مسئولیت در بخش خصوصی سازی مدارس در وزارت آموزش و پرورش	فوق لیسانس ریاضی
۸	مرد	۴۳	مترجم و محقق در فلسفه آموزش و پرورش	دکتری تعلیم و تربیت
۹	مرد	۵۲	مدیر مدرسه دولتی	فوق لیسانس علوم تربیتی
۱۰	مرد	۴۸	مدیر مدرسه دولتی	فوق لیسانس
۱۱	مرد	۵۱	مدیر مدرسه دولتی	دکتری برنامه‌ریزی درسی
۱۲	مرد	۵۱	استاد دانشگاه بابلسرگروه برنامه‌ریزی درسی	دکتری تعلیم و تربیت
۱۳	مرد	۵۴	استاد دانشگاه و متخصص در حوزه تعلیم و تربیت. سابقه در معاونت خصوصی سازی مدارس	دکتری تعلیم و تربیت
۱۴	مرد	۵۸	مدیر مدرسه دولتی	فوق لیسانس

دکتری جامعه‌شناسی	استاد دانشگاه. متخصص در حوزه آموزش و پرورش	۶۲	مرد	۱۵
فوق لیسانس مشاوره	مدیر مدرسه دولتی	۴۸	مرد	۱۶
فوق لیسانس پرورشی	مدیر مدرسه دولتی	۵۸	مرد	۱۷
فوق لیسانس ریاضی	مدیر مدرسه دولتی	۵۰	مرد	۱۸
فولیسانس علوم تربیتی	معاون مدرسه غیردولتی	۶۵	مرد	۱۹
فوق لیسانس جامعه‌شناسی	مدیر مدرسه	۴۶	زن	۲۰

محقق تلاش کرده است ابتدا با کدگذاری و سپس با تفسیر هرمنوتیکی مصاحبه‌ها و داده‌ها و علاوه بر آن با تحلیل اسناد، ایده‌ها را مورد تامل قرار دهد و از دل تفسیرها مفاهیم و مقولات اصلی مخاطبان، به سوالات مطرح شده پاسخ دهد.

۴. یافته‌ها و تحلیل داده‌ها

یافته‌های تحقیق بعد از کدگذاری و مقوله‌بندی برای پاسخ به سوالات طرح ریزی شد. برطبق پرسش‌های تحقیق سوالات در سه سطح قابل تحلیل شده است.

جدول ۴-۱ زمینه‌ها

مقوله اصلی	مفاهیم
برون سپاری	کمک به مدارس دولتی، آموزش پنهان، کمک به فرودستان، کاهش بار مالی، عدم توانمندی دولت، خدمات محدود، مشکلات آموزشی، سودآوری مالی، کاستن بار مالی، تامین هزینه دولتی، کم کردن هزینه، برون سپاری در مناطق برخوردار، کاهش هزینه، عدم توان مالی، کمبود مدارس، کاستن بار مالی، قوانین تشویقی، حمایت از برون سپاری
بحران مالی پسا جنگ	بحران مالی پسا جنگ: اقتصاد ناتوان، مشکلات مالی بعد جنگ، عدم پرداخت سرانه، قطع سرانه، بار مالی آموزش، تزریق پول به واسطه خصوصی شدن، مشکل سازماندهی، کاهش بار مالی دولت، کاهش هزینه، انبوه جمعیت، کمبود بودجه، مسئله مالی
اسناد و قوانین	مشروعیت قانونی، قوانین تشویقی، حمایت قانونی، تبصره‌های قانونی،

جدول ۴-۲ پیامدها

طبقه‌بندی شدن	طبقه‌بندی خاص، هزینه زیاد مدارس غیردولتی، پولی شدن فضا، امکانات مالی، تمایزگرای امکانات خانواده، امکانات خاص، ناتوانی در پرداخت هزینه، امکانات توسعه، تمایز در امکانات، فرزندان افراد خاص، مناطق مرفه، حضور افراد ثروتمند، پولی شدن امکانات
نابرابری	امکانات خاص، پله پرش برای آینده، آمار بالای قبولی، ناعدالتی آموزشی، گزینش دانش آموزان با

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۲۵

کیفیت، نابرابری در کیفیت آموزش، نظارت دقیق آموزشی، امکانات برتر، برنامه ریزی کنکور محور کالایی شدن: سود آوری، تجاری دیدن آموزش، کسب درآمد، سودمحور دیدن، بنگاه اقتصادی دیدن، پولی شدن، قرارداد های کوتاه، سودآور بودن مدرسه، سازمان اقتصادی، صاحبان سرمایه، درآمد زایی، پولی دیدن دانش، تمایل پول دارها به مجوز مدارس، درآمد زایی از نظام دانش
--

جدول ۳-۴ استراتژی ها

کوچک کردن دولت، شخصی کردن دانش، ناممکن بودن اصلاح، گسترش علم با پول، جذب نیروی کار، پولی شدن استعداد، اقتصاد خصوصی، عدم تمایل دولت به دولتی شدن کامل، رقابتی شدن دانش، تمایز توسعه گونه، رقابتی شدن	خصوصی کردن
تقویت مدارس دولتی، حاشیه ای دیدن آموزش، تقویت مدارس دولتی، خصوصی شدن عادلانه، فرهنگ کار خصوصی، تعریف متفاوت از عدالت	عادلانه کردن مدارس

۱.۴ سطح اول: زمینه‌های شکل‌گیری مدارس خصوصی

۱.۱.۴ بحران مالی پساجنگ

از حیث تاریخی، بعد انقلاب ما با بسته شدن مدارس غیردولتی و یا خاص مواجه شدیم. براساس مصوبه ۱۳۵۸/۱۲/۲ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران از سال ۵۸ تا ۶۸ مشارکت بخش خصوصی در آموزش ممنوع شد. هر چند برخی از مدارس به دلایل خاص (مدارس مذهبی) مجوز تأسیس مدارس را خصوصی داشتند، ولی به صورت قانونی و در عرصه عمومی، مدارس خصوصی ممنوع شده بود (قاجارگر، ۱۳۸۰).

همچنین با استناد به قانون «به منظور توزیع عادلانه امکانات آموزشی و بهره‌گیری صحیح از تحصیل رایگان بر طبق اصل ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به وزارت آموزش و پرورش اجازه داده می‌شود کلیه واحدهای آموزشی غیردولتی را که در تاریخ تصویب این قانون دایر بوده و با کسب اجازه تأسیس (امتیاز) از وزارت آموزش و پرورش اداره می‌شوند براساس آیین نامه خاصش از اول تیرماه ۱۳۵۹ به صورت دولتی اداره نماید» (حیدری کرد، ۱۳۸۹).

ولی با پایان یافتن جنگ ایران و عراق به دلایل اقتصادی و فقر مالی دولت، ساختار سیاست‌گذاری تصمیم گرفت، گفتمان اقتصادی خود را تغییر دهد. آنچنان که مارکس در تحلیل‌های خود در کتاب سرمایه نشان داد، بحران‌های پولی و مالی نسبتی وثیق با امر اجتماعی و فرهنگی دارند و مناسبات فرهنگی از زیر ساخت‌های اقتصادی بر ساخته می‌شوند.

از ابعاد جامعه‌شناسی اقتصادی، تعدیل ساختاری یا رفتن به سوی اقتصاد خصوصی بعد از مرتفع شدن مسائل مربوط به دوران جنگ رخ می‌دهد. در زمان جنگ جهانی دوم، دولت در کشورهای که با وضعیت جنگ مواجه شده بودند، برای بازسازی خرابی‌های پس از جنگ، به مداخله حداکثری در ساختار نظام اجتماعی متوسل می‌شد. بعد از اینکه شرایط مطلوب و استاندارد از حیث اقتصادی محیا می‌شد، دولت آرام آرام با توجه به شرایط، پای خود را از اقتصاد کوتاه می‌کرد (Tanzi, 1986).

یعنی دولت‌ها با توجه به موقعیت‌های تاریخی و قبض و بسط‌های فلسفی، سیاسی و اجتماعی، روندهای تصمیم‌گیری خود را سامان می‌دهد. می‌توان گفت دولت و تفکرات دولت بر ساخته مناسبات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است.

با مراجعه به اسناد پیوست برنامه اول توسعه کشور، می‌توان همین روند را در ایران دوران جنگ ملاحظه کرد. بر مبنی این سند، در پایان سال ۱۳۶۷ شاخص مداخله دولت در امر اقتصادی را می‌توان اینگونه تحلیل کرد. دولت در آن سالها در حدود ۴۰٪ در امر اقتصاد مداخله می‌کرد، و طبیعی بود که چنین مداخله‌ای در سال‌های جنگ امری واجب و ضروری باشد. اگر بخواهیم این وضعیت را در مقایسه با کشور انگلستان در زمان جنگ جهانی دوم تحلیل کنیم، باید گفت در سال ۱۹۴۵ حدود ۶۶٪ بود (سند برنامه اول توسعه کشور، ۱۳۶۸).

در همین سالها بود که نظام آموزش و پرورش در راستای منطق لیبرالیزاسیون نرم نرمک به سمت خصوصی‌شدن پیش می‌رفت. یعنی دولت تلاش کرد تن به یک تغییر نگاه در امر اقتصادی و به طور مشخص در اینجا نظام تعلیم و تربیت بدهد.

بنابراین دولت برای جبران بار مالی و کم کردن هزینه‌های خود ناچار شد مدارس را در اختیار نهادهای خصوصی قرار دهد. این یک قاعده کلی و جهانی محسوب می‌شود و تمام کشورهای که قاعده تعدیل اقتصادی یا خصوصی‌شدن را به ناچار پذیرفتند در اولین فرصت به این نهاد حساس جامعه ضربه وارد کردند. در قسمت پیامدها به طور خلاصه بیان خواهد شد که نئولیبرالیسم آموزشی به طبقاتی شدن، نابرابری و کلاسی شدن مدارس منجر شد و در نهایت ما شاهد نظام ناعادلانه در قبولی‌های کنکور بوده ایم.

در دوره اول ریاست جمهوری رفسنجانی، ساختار دولت به سمت یک نوع نئولیبرالیسم بومی در حال حرکت بود، از سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲، رادیکال‌ها، دولت او را در راستای اهداف بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول متهم می‌کردند و معتقد بودند الگوی او

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۲۷

ژاپن نیست بلکه متأثر از مصر و سیاست اقتصادی انور سادات است. رادیکال‌های ایرانی، مصر و ساختار اقتصادی و سیاسی مصر را تحت سیطره غرب می‌دانستند و این امر با مخالف‌های مواجه شده بود. (Amirahmadi, 1990)

ولی با تمام این مخالف‌ها ساختارهای اقتصادی ایران بعد از جنگ، چاره‌ای جز خصوصی‌شدن و کوچک‌کردن و مداخله حداقلی دولت در ساختارهای اقتصادی نداشت. آن‌چنان که مخاطبان نیز بیان کردند، در چنین شرایطی، بازپرداخت ارزی بدهی خارجی که بر حسب پول ملی محاسبه می‌شود، فشار مالی شدیدی را به دولت تحمیل می‌کند و این امر به خصوصی‌شدن آموزش به مثابه یک نهاد عمومی، که نفس چنین نهادی خدمت به مردم است، منجر شد.

۲.۱.۴ برون‌سپاری امر آموزش

خصوصی‌سازی یک مفهوم کلی محسوب می‌شود و از دل این امر کلی ایده انضمامی برون‌سپاری بر ساخته می‌شود. برون‌سپاری یکی از سازوکارهای عینی در ساختار سرمایه‌داری است و در آموزش و پرورش یعنی سپردن پاره‌ای از امور به بیرون از این نهاد. برون‌سپاری در نظام آموزش و پرورش از فروش قسمت‌های مختلف آموزشی، اجاره مدارس به بخش‌های خصوصی تا واگذاری نهاد مدرسه ادامه می‌یابد. به گفته یکی از محققان در حوزه آموزش و پرورش:

معاون وزیر آموزش و پرورش خیلی واضح و آشکار گفت: هر کسی پول بیشتری دارد، در مدرسه بهتری با کیفیت آموزش بهتری ثبت نام می‌کند و از آموزش بهتری برخوردار خواهد بود. دقیقاً همین شخص، ماه قبل وجود آموزش طبقاتی و خدمات پولی در سیستم آموزشی کشور را انکار کرده بود. به این جمله توجه کنید تا عمق فاجعه حضور نگرش مدرسه‌زدایی از درون وزارت آموزش و پرورش را درک کنید: سهمیه‌بندی در مساله بنزین اتفاق افتاده است و هر ماشین سهمیه مشخص دارد و اگر بخواهد بیش از سهمیه دولتی مصرف کند، خودش باید هزینه آنرا بپردازد. در مدارس غیردولتی نیز فرد خودش پول می‌دهد و آموزش خوب دریافت می‌کند. این بیان دقیقاً تعریف واضحی از آموزش طبقاتی است: کسانی که پول بیشتری دارند، از آموزش بهتری برخوردارند. اینها را وزیر اقتصاد در یک کشور لیبرال دموکراسی نگفته است، این حرفها سخنان وزیر نیروی کشوری

امپریالیستی نیست، حتی وزیر انرژی در یک کشور توسعه یافته نیز چنین حرفی نزده است، بلکه اینها حرف‌های معاون وزیر آموزش و پرورش ایران است (حبیبی، ۱۴۰۱).

بنابراین، خصوصی سازی روندی است که طی آن، دولت در هر سطحی امکان انتقال وظایف و تسهیلات و تأسیسات خود را از بخش عمومی به بخش خصوصی واگذار می‌کند و در صورت تشخیص اقتصادی، نسبت به انجام چنین انتقالی اقدام می‌کند (کميجانی، ۱۳۸۲). یکی از مخاطبان اشاره کرده است که «دولت به دلایل اقتصادی و عدم توانمندی در سامان‌دهی نهادهای زیر دست خودش به اقتصاد بازار و رویکرد خصوصی تن داد». مخاطب دیگر بیان کرد «عرصه اقتصاد دولتی توان پوشش به همه دانش آموزان را نداشته است و علاوه بر آن اقتصاد جامعه و دولت مولد و توانمند نبود». مخاطب دیگر در همین راستا اعتقاد داشت، دولت بخاطر مسائل مالی تمایل داشت حجم دانش آموزان مدارس دولتی کم شود و تعداد کمی از آنها را تحت پوشش قرار دهد فرد دیگری بیان کرد «دولت بخاطر مشکلات اقتصادی توان پرداختن به همه نهادها را ندارد و پاره ای از کارها را به مشارکت عمومی می‌گذارد».

چنان‌که یکی از مخاطب بیان می‌کند «بخش اعظم هدف دولت این است که با توجه به سپردن مدارس به غیردولتی‌ها، هزینه مدارس دولتی را به راحتی تامین کند». و همچنین یک مخاطب دیگر بیان می‌کند که «دولت‌ها وقتی با بودجه خالی مواجه می‌شوند سعی می‌کنند تا با برون‌سپاری خود را سبک کنند».

تفسیر هرمنوتیکی، معنای به مشارکت عمومی گذاشتن در این گزاره همان برون‌سپاری امر آموزش و کاستن بودجه آموزش است. البته فرد دیگری، به زبانی اقتصادی و با توجه تجربیات سال‌ها تدریس در نظام آموزشی معتقد بود که دولت در آن سالها و حتی تا به امروز، کم‌ترین بودجه را برای نظام آموزشی در نظر می‌گیرد و این نگاه دولت برساخته اوضاع نابسامان اقتصاد و توانمند نبودن ساختار تولید در جامعه است.

بنابراین برون‌سپاری مدارس نسبتی با روندهای اقتصادی و تاریخی یک دولت دارد و این روندهای اقتصادی و تجاری شدن هستند که سیاست‌های امر خصوصی را در نهادها، ساختارمند می‌کنند و زمینه‌ها و علل شکل‌گیری این نوع از مدارس را در ایران تنظیم می‌کنند.

۳.۱.۴ سیاست‌ها و قوانین تقویت‌کننده در بسط مدارس خصوصی

اسناد بالادستی و قوانین به مثابه یک داده برای تحلیل و تفسیر ساخته شدن مدارس خصوصی‌سازی، مورد تامل اکثر مخاطبان بود و این قوانین و اسناد توانستند تضمینی برای بسط و رشد ایده مدارس خصوصی باشند.

در گفتگوهای که با متخصصان و نویسندگان این حوزه تدوین شد، اشاره به قانون نیز به‌مثابه یکی از عوامل خصوصی‌سازی مورد تامل مخاطبان قرار می‌گرفت.

یکی از مخاطبان می‌گفت، «دولت برای کم کردن هزینه‌های خود، تلاش کرد مدارس غیردولتی را تصویب کند». و یا فرد دیگری روایت می‌کند «در قانون به تشکیل مدارس خصوصی با رعایت ضوابط و قوانین اشاره شده است» همچنین در سند تحول آموزش و پرورش نیز به امر خصوصی پرداخته است. یکی از مخاطبان به این سند اشاره و بیان می‌کند «در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، اشاره‌های به مدارس خصوصی شده است».

علاوه بر این در باب مدارس خصوصی و نسبت قوانین تایید کننده این مدارس باید گفت: در مذاکرات سال ۶۵ در مجلس در باب مدارس خصوصی گفتگو شد. در سال ۶۵ با توجه به این که طرح خصوصی سازی مدارس طرفداران و مخالفان زیادی داشت در صحن مجلس مورد گفتگوهای واقع شد و در نهایت در کمیسیون آموزش و پرورش مجلس، با پیشنهاد گسترش مدارس خصوصی و یا غیر انتفاعی موافقت شد. البته با این شرط که دانش‌آموزان بی‌بضاعت به طور رایگان از این مدارس استفاده کنند. در این جلسه اصل طرح با اکثریت آراء تصویب شد ولی مخالفت‌ها همچنان ادامه داشت (مذاکرات مجلس، ۱۳۶۵).

سرانجام این قانون در سال ۶۷ تصویب شد، بنابراین قانون، مدارس غیردولتی رسمیت یافت، البته تلاش شد تا با ایده‌های اعتقادی و سیاسی نظام فاصله نداشته باشد و برای خانواده‌های مستمند نیز، ملاحظاتی در نظر گرفته شود، هر چند این قاعده ضمانت اجرایی اندکی داشت (حاضری، ۱۳۷۷).

در برنامه سوم توسعه، در بخش آموزش و پرورش، به تامین مالی جدید اشاره شده است، که یک مورد آن روندهای خصوصی سازی آموزش را از بُعد قانونی تقویت می‌کند: «استفاده از اجاره دریافتی از اماکن و فضاهای آموزشی» این رویکرد و این تبصره نگاه دولت خاتمی را به اقتصاد کمی مشخص تر کرد (حج فروش، ۱۳۸۴).

اقدام دیگر در راستای رفتن به سمت خصوصی سازی، انتقال مالکیت دولتی به سمت مالکیت خصوصی است. بر اساس ماده ۱۵ چهل و هشتمین مصوبه شوراری عالی اداری به

وزارت آموزش و پرورش اجازه داده می‌شود تعدادی از مدارس دولتی را به موسسان مدارس غیردولتی (خصوصی) واگذار کند. (روزنامه نگاه، ۱۳۷۴).

نگاهی تاملی و تفسیری به این قوانین و تبصرها نشان می‌دهد که دولت به دلیل، مشکلات اقتصادی که در آن دوران وجود داشت، سیاست‌های خصوصی شدن را در ساختارهای قانونی خود نهادینه کرده بود تا به واسطه کمک‌های مردمی و طبقات متوسط بتواند با مالی دولت را بکاهد.

۲.۴ سطح دوم: پیامدهای اجتماعی روند خصوصی‌سازی آموزش و پرورش

۱.۲.۴ طبقاتی شدن / شکاف اجتماعی

پیامدهای خصوصی شدن یکی از مسائلی است که هر پژوهشگر برای فهم تاریخی ایده خود، باید به آن بپردازد. در پیامدها، اساساً آن چیزی که واجد اهمیت است تأثیرات یک پدیده در روند تاریخ‌مندی آن در بستر جامعه است. چه از خصوصی سازی دفاع و چه منتقد آن باشیم در یک نقطه از تاریخ ناچاریم دست آورد ایده خود را واکاوی کنیم. پیامد، همان رخداد تاریخی‌مند یک ایده در وضعیت اجتماعی و زیست جهان است. ایده طبقاتی شدن یکی از مفاهیم اساسی بود که از دل گفتگوها استخراج شد.

در طبقاتی شدن جامعه، فضای اجتماعی از بعد اقتصادی به نفع یک طبقه که صاحب مناسبات سرمایه هستند متمایل می‌شود و از طرف دیگر، عده‌ای فاقد مناسبات و رانت‌های اقتصادی، در وضعیت نامناسب فرودست قرار می‌گیرند. در این ساختار، روندهای توسعه و مناسبات فرهنگی در خدمت طبقه صاحب سرمایه قرار می‌گیرد (باتامور، ۱۳۸۷).

یکی از مخاطبان روایت می‌کند «آنهایی که وضع مالی خوبی دارند، عموماً از بعد فکری هم اوضاع خوبی دارند». یکی از مدیران روایت می‌کند، «من دانش آموزی دارم مستعد از حیث هوش، ولی بخاطر عدم بضاعت مالی، می‌دانم امکان رشد و قبولی در رشته‌های خوب و پرترفدار برای او ممکن نیست».

یکی از متخصصان تعلیم تربیت در تحلیل طبقاتی شدن آموزش بیان کرد: در بیمارستان امام‌خمینی دو سهمیه دستیاری چشم داریم که ۵۰ درصد آن از طریق سهمیه است، حاصل این روند می‌شود آنکه نفر اول کنکور سراسری در مدرسه غیردولتی با شهریه ۴۰ میلیون تومانی

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۳۱

درس خوانده و پدرش هم جراح است، این روال باعث شده است افراد برنده باز هم برنده شوند (تسنیم، ۱۳۹۹).

می‌توان اینگونه تفسیر کرد که ساختار طبقه و مناسبات اقتصادی امکان رشد و بالندگی را از او گرفته و مدرارس خصوصی در اینجا به مثابه باز تولید ساختار طبقاتی خود را برای دانش‌آموز بازنمایی می‌کند. طبق گفتمان کلی روایت‌ها، می‌توان اینگونه تفسیر کرد، کسانی در این مدارس ثبت نام می‌کنند که از طبقه خاص باشند. یکی از مخاطبان در روایت خود گفت «معمولا در این نوع از مدارس، فرزندان پزشکان مطرح، مهندسان برتر، وکلا و بازاریان بزرگ ثبت نام می‌کنند».

این همان معنای فاصله‌گذاری و تمایز است که در ساختار کالایی شدن مدارس خود را به‌نمایش می‌گذارد. می‌توان اینگونه روایت را تفسیر کرد که عصر جدید به واسطه طبقه‌بندی کردن جهان، انسانها را نیز در عرصه دانش به طبقات مختلف تقسیم بندی می‌کنند و این طبقاتی شدن، جهان کودک را از ابتدا در فرایند خودناخواسته قرار می‌دهد، و فرد به واسطه زندگی کردن یک طبقه فرودست امکان فرارفتن علمی و اجتماعی او مسدود خواهد شد.

۲.۲.۴ نابرابری آموزشی

نابرابری در آموزش طبق تحلیل یونسکو با نابرابری‌های دیگر تفاوت اساسی دارد، آموزش علاوه بر اینکه یک مسئله پایه‌ای است، تاثیرات ثانویه بر نظام منفعت اجتماعی و اقتصادی آدمیان دارد و واجد اهمیت بودن چنین پیامدی است که آموزش را مبنای توسعه انسانی قرار داده است (unesco, 2018)

آمارها در ایران در باب بودجه آموزشی به صورت دقیق مشخص نیست ولی به طور کلی، از نگاه یونسکو می‌توان گفت: در گزارشی که یونسکو در سال ۲۰۱۹ ارائه داد از این امر گواهی می‌داد که در کشورهای مرفه دولت بیش از ۸۵٪ هزینه های آموزش عمومی را متقبل می‌شود. در کشورهای با درآمد متوسط بالای ۷۰٪ و در کشورهای فقیر در حدود ۶۰٪ و در ایران حدود ۶۲٪ را شامل می‌شود (unesco, 2019)

در تحلیل و تفسیری که از گفتگوها با مخاطبان استخراج شد یکی از مخاطبان بیان کرد «این مدارس چون خاص هستند، سعی می‌کنند دانش آموزان خاص را جذب کنند و در همین راستا معلمان با کیفیت را دعوت به همکاری می‌کنند» همچنین مخاطب دیگر بیان کرد «مدارس

غیردولتی معلمان خاص، امکانات خاص و شرایط خوب و استاندارد را برای دانش آموزان خود مهیا می‌کنند. حتی استاد پروازی برای دانش آموزان خود می‌آورند»

هم‌چنین یکی از مخاطبان بیان کرد «به دلیل ضعف معیشت مالی، اکثر معلمان نخبه به مدارس خصوصی می‌روند» مخاطب دیگر گفت «در مدارس خصوصی رفتار کارکنان بیشتر با اصول اخلاقی نظام آموزشی سازگار است». این امر یعنی معلمان باکیفیت بخاطر مشکل مالی و اقتصادی به مدارس خصوصی می‌روند و این امر به نابرابری کیفیت در امر آموزش منجر خواهد شد. نابرابری در کیفیت آموزشی اساس و بنیاد هر نوع نابرابری اجتماعی برای دانش آموزان و آینده آنها است.

طبق تحلیل مخاطب دیگر «معلمان بااستعداد و نخبه عموماً به این نوع از مدارس ورود می‌کنند». روند رفتن به مدارس غیردولتی برای معلمان با سابقه و باسواد روز به روز در حال افزایش است و این امر به تنهایی می‌تواند به نابرابری آموزش در مدارس دولتی منجر شود.

چنان‌چه یکی از مخاطبان در باب رفتن به دانشگاه‌ها بیان می‌کند «این مدارس به راحتی صندلی‌های دانشگاه‌ها را پر می‌کنند» و همچنین مخاطب دیگر در همین راستا اعتقاد دارد «مدارس غیردولتی برای رشد و بسط علمی خود تلاش می‌کنند برنامه‌های فوق برنامه در مدرسه تعریف کنند تا فرزندان بیشتری را جذب کنند». متخصصان و محققان در این حوزه نشان می‌دهد، که امکانات مدارس خصوصی روندهای رشد یادگیری را افزایش می‌دهد.

یکی از مخاطبان در راستای نابرابر از حیث امکانات اینگونه تحلیل خود را بیان می‌کند «عدم امکانات در مدارس دولتی مانع پیشرفت دانش آموزان و قبولی آنها در رشته‌های پرطرفدار می‌شود و ارتباطی به ضریب هوشی دانش آموزان ندارد». امکانات و رسیدگی و شرایط ساختاری مدارس غیردولتی، روند موفقیت دانش آموزان را تسهیل می‌کند.

طبق روایت یکی از مدیران مدرسه در مورد نابرابری در حوزه آزمایشگاه در مدارس معتقد است: «مدارس دولتی آزمایشگاه‌های کوچک و قدیمی دارند ولی مدارس غیردولتی آزمایشگاه‌های بزرگ، مدرن و استاندارد دارند».

به عنوان مثال، در اثر ضعف تغذیه‌ای دانش‌آموز کیفیت یادگیری به شدت افت می‌کند. یا متغیرهایی نظیر پایگاه اقتصادی خانوار، منطقه سکونت، جنسیت، مذهب، قومیت، نژاد و... می‌تواند به نابرابری‌های شدید و چند بعدی بین کودکان و دانش آموزان منجر شود و کیفیت یادگیری را به طور جدی تحت تاثیر قرار دهد (امیدی، ۱۴۰۱).

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۳۳

با توجه به گفتارهای روایت شده در بالا می‌توان اینگونه تفسیر کرد که عامل نابرابری آموزشی در مدارس به یک گسست در روند زندگی و آینده دانش آموز منجر خواهد شد. زیرا این نابرابری می‌تواند دانش آموز مستعد را به یک دانش آموز ضعیف تبدیل کند.

۳.۲.۴ کالایی‌شدن آموزش و دانش

یکی از مفاهیمی که در گفتگو با صاحب نظران، مدیران مدرسه و مخاطبان در باب پیامدهای خصوصی‌شدن آموزش و پرورش مورد تامل و تکرار قرار گرفت، مفهوم کالایی‌شدن دانش بود. البته این مفهوم در پاره‌ای از موارد به صورت مستقیم و در بیشتر موارد در لفافه و با کنایه و ایهام بکار رفته است و مخاطبان با زبان‌های خاص و با توجه به زمینه‌های تجربه خویش در امر آموزش و پرورش، به این مفهوم اشاره کرده‌اند.

اساساً کالایی‌شدن به یک فرایندی گفته می‌شود که امر بیرونی همچون، فرهنگ، روابط انسانی، اخلاق و غیره همانند یک امر کالاوار و به مثابه یک شی مورد توجه قرار می‌گیرد. به‌طور مشخص، در کالایی‌شدن، یک شی یا موجود از حیث مصرف مورد توجه واقع می‌شود و می‌توان آن را به عنوان یک امر پولی و قابل مبادله مورد توجه قرار داد. (Armando, 2016)

چنانچه یکی از مخاطبان در تحلیل کالایی‌شدن مدارس خصوصی بیان می‌کند: «من به عنوان مدیر و کارکنان مجموعه غیردولتی، باید بازاریابی کنیم تا بتوانیم هم معلم و هم خانواده‌ها را راضی کنیم. من قسمتی از آموزش را به عنوان امری تجاری نگاه می‌کنم». این نگاه به‌طور تاریخی بعد از مواجهه ایده خصوصی‌سازی در ایران رواج یافت و می‌دانیم که بخاطر مشکلات پساجنگ، کثیری از بحران‌های اقتصادی به سراغ اقتصاد ما آمد و یکی از نتایج آن کالایی‌شدن همه امور و به‌طور مشخص نظام دانش است. البته همه ارگان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم درگیر درآمدزایی از نظام آموزش و پرورش هستند. مخاطبی در تحلیل کالایی‌شدن می‌گوید «ارگان‌های بزرگ مثل دانشگاه آزاد، پاره‌ای از دانشگاه‌های مادر، شرکت نفت و گاز و کارخانه‌های بزرگ، مدارس غیردولتی تاسیس کرده‌اند». و یا در منطق کالایی‌شدن یکی از مخاطبان معتقد است: «مدرسه در ساختار غیردولتی به عنوان یک کالای مادی عرضه می‌شود و صاحبان آن، مدرسه را چونان یک بنگاه اقتصادی در نظر می‌گیرند».

مخاطب دیگری در همین راستا می‌گوید «بخش خصوصی اولین تفکری که دارد آن است که چگونه بتواند درآمدزایی کند». در اینجا بخش خصوصی همان تفکری است که به واسطه

ایده نئولیبرالیزم بر ساختار تصمیم‌گیری نظام آموزش و پرورش حاکم است و قرار است از دل مناسبات و فضا و مکان‌های دانش، سود حداکثری را به میان آورد. همان ایده‌ای که جهان را به‌مثابه یک انباشت انرژی نگاه می‌کرد در سطحی دیگر دانش را به‌مثابه یک کالا و برای افزایش سرمایه می‌نگرد.

یکی از مخاطبان از ساختار مجوز گرفتن و ارتباط آن با سرمایه و کالایی‌شدن دانش می‌گوید «تعداد زیادی از معلمان تلاش دارند تا مجوز چنین مدرسی را بگیرند و این نشان از آن دارد که این مدارس برای صاحبان آن سود دارد». سود مداری و نگاه اقتصادی به امر دانش به روایت منتقدان نئولیبرالیزم یک نوع از کالایی‌شدن دانش محسوب می‌شود.

می‌توان گفت، بازار آزاد که تحت ایدئولوژی لیبرالیزم جدید بسط یافت، نظام آموزشی را به کالایی تجاری و اقتصادی تبدیل کرده است که باید برای یافتن خریداران بیشتری که معمولاً از طبقه متوسط به بالا بودند، روش‌ها، محتوا و نحوه فعالیت خود را تغییر دهند (Apple, 2001).

سود آوری در مدارس غیردولتی دقیقاً همان معنایی کالایی‌شدن و رفتن به سمت تجاری‌کردن آموزش را می‌دهد همان ایده‌ای که منتقدان جهان معاصر همچون لوگاش از آن بنام شی‌شدگی و در نگاه هایدگر انباشت انرژی جهان معاصر نام می‌برند. در نگاه صاحبان این مدارس، مدارس چونان یک انباشت سود قابلیت تفسیر دارد و ساختار آموزشی تلاش می‌کند سود محوری را در مرکز نگاه خود قرار دهد.

منطق بازاری شدن و کالایی‌شدن، برنامه‌های ویژه‌ای برای بدست آوردن سرمایه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی برای دانش‌آموزان مهیا می‌کند. در صورتی که فرزندان طبقات فرودست از به دست آوردن این کالای فرهنگی بی‌بهره خواهند ماند. می‌توان گفت بازار آزاد که به واسطه منطق نئولیبرالیزم بسط یافته است، مدارس را به یک کالایی تجاری برای خرید فروش تبدیل کرده است که باید برای کشف خریداران بیشتر که عموماً از اقشار متوسط جامعه هستند روش‌ها، کیفیت و نحوه متفاوتی از دانش را ارائه دهد. این پروسه در روند تاریخی، تمام کشورهای را که به سوی نئولیبرالیزم گرایش داشتن در بر گرفته است (Apple, 2003).

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۳۵

۳.۴ سطح سوم: استراتژی‌ها و استدلال‌های متخصصان در مواجهه با خصوصی‌سازی آموزش

بعد از تجزیه و تحلیل سخنان مخاطبان و کدها، آنها به صورت کلی به دو طیف تقسیم شدند.
۱. توسعه خصوصی‌سازی ۲. عادلانه کردن نظام تربیت

۱.۳.۴ استراتژی حمایت، استمرار و توسعه خصوصی‌سازی

یکی از محققان در یک تحقیق نشان داده است که خصوصی‌سازی آموزش و پرورش، رضایت‌مندی خانواده‌ها را افزایش داده است و خانواده‌ها از روند آموزش فرزندان خود راضی هستند. در این نوع از مدارس خانواده‌ها این امکان را دارند که در روند آموزش مداخله کنند و نظرات و پیشنهادات خود را ابراز نمایند. (دویران فرد، ۱۳۹۳).

در نگاه این مخاطبان، اقتصاد خصوصی اگر به درستی و برطبق قواعد علمی اجرایی شود به توسعه کشور و به طور مشخص ساختار تعلیم و تربیت کمک خواهد کرد، زیرا در سازوکار رقابت آموزشی، ما با مطلوب‌ترین دست آوردها مواجه خواهیم شد. (Griffin, 1990).

به طور مشخص در بیان نظرات پارادایم خصوصی‌سازی و به طور مشخص، خصوصی‌سازی آموزش و پرورش در ایران و در کشورهای که روش خصوصی آموزش را می‌پسندند، باید گفت، این نوع از مدارس به توسعه و پیشرفت دانش آموزان و رقابت آموزشی کمک می‌کنند. زیرا در این ساختار آموزشی امکانات سخت افزاری و کیفی مطلوب‌تری برای رشد دانش آموزان مهیا می‌کند و از آنجا که فضا و امکانات آموزشی به‌مثابه یکی از مولفه‌های توسعه محسوب می‌شوند، این مدارس مکان مناسبی از حیث علمی و آموزشی برای دانش آموزان فراهم کرده است، بدین خاطر، روندهای علمی را نسبت به مدارس دولتی بهتر و دقیق‌تر تسهیل می‌بخشد. نتایج آمارها و گفتگو با مدیران مدارس خصوصی تایید کرده است که اکثر دانش آموزان تیزهوش در دوران ابتدایی در مدارس خصوصی بوده‌اند و این مدارس امکانات لازم برای رشد را برایشان مهیا کرده است. با این توضیحات طرفداران مدارس خصوصی از این نوع از مدارس دفاع می‌کنند و وجود این نوع از مدارس را برای رقابت فکری لازم و ضروری می‌دانند.

۲.۳.۴ استراتژی عادلانه کردن مدارس

طرفداران ایده عادلانه منتقد نظام سود محور آموزش و پرورش هستند و این ساختار را مانع عدالت اجتماعی می‌دانند.

یکی از مخاطبان که نگاهی میانه به مدارس خصوصی دارد بیان می‌کند «بسته شدن مدارس خصوصی در حال حاضر از بعد مالی به ساختار اقتصادی ما ضربه وارد می‌کند». به اعتقاد این مخاطب، بخاطر قدمت تاریخی که این مدارس دارند، از بعد ساختاری نمی‌توان یک شبه این مدارس را تعطیل کرد. بنابراین باید با تدوین قوانین و مقررات سفت و سخت با صاحبان این نوع از مدارس برخورد کرد تا نمادهای تمایز طبقاتی شدن در جامعه کم رنگ شود.

یکی از مخاطبان معتقد است، «دولت قدرت و توان حذف مدارس خصوصی را ندارد. مدارس خصوصی باید مرحله به مرحله از طبقاتی شدن خارج شود».

منتقدان اعتقاد دارند این مدارس با اصل ۳۰ قانون اساسی درباره حاکمیتی بودن آموزش و پرورش در تضاد قرار دارد. در صورتیکه دولت از خواستگاه فرهنگی، آموزش و پرورش کاسته است و آن را به یک بنگاه اقتصادی تبدیل کرده است. در این نوع از مدارس ما شاهد آن هستیم که نیروهای با قیمت ارزان وارد می‌شوند و از حیث اقتصادی موسسان این مدارس با آنها به مثابه یک محصول کالای برخورد می‌کنند. نکته مهم روشن نبودن سازوکارهای این مدارس است زیرا بعد از گذشت چند سال سوبیه‌های پولی شدن این مدارس از سوبیه‌های فرهنگی و پرورشی خارج می‌شود (مقدسی و جلالیان، ۱۳۹۹).

تحلیل هرمنوتیکی این سخن نشان می‌دهد، آموزش و پرورش از اصول اولیه خود که پرورش فرزندان و آموزش شهروندان است خارج شده و تلاش می‌کند آموزش را با امر پولی و نظام اقتصادی پیوند دهند. از این حیث می‌توان گفت، مناسبات پولی و میدان اقتصادی در آن غلبه پیدا کرده است.

۵. نتیجه‌گیری و بحث

یافته‌های تحقیق در سه سطح صورتبندی شد. ۱. زمینه‌ها ۲. پیامدها ۳. استراتژی‌ها

در باب زمینه‌های شکل‌گیری مدارس خصوصی دو عامل به مثابه عنصر مهم واجد اهمیت هستند و مخاطبان و روندهای تاریخی این دو عنصر را به عنوان عوامل در شکل‌گیری زمینه‌های خصوصی‌سازی می‌دانند. یک، بحران مالی پسا جنگ و دوم، تفکر برون سپاری امور

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۳۷

دولتی بخاطر مشکلات اقتصادی، دو مفهوم بنیادین در برساختن ایده خصوصی سازی در ایران بوده است.

از این حیث، ایده برون سپاری نیز از دل اقتصاد نابسامان بعد جنگ تبدیل به یک مفهوم مهم و اساسی شده است. می‌توان گفت که عدم بضاعت مالی دولت از حیث اقتصادی، عدم‌بودجه لازم و در نهایت حذف یارانه‌ها، نظام آموزش و پرورش و سیاست‌گزاران این حوزه را وادار کرد تا برای ادامه عادلانه ساختارهای آموزشی و جبران کاستی‌های نظام آموزشی به منطق برون سپاری روی بیاورند.

پیامدهای این مدارس را می‌توان در سطح طبقاتی شدن، نابرابری و کالایی شدن دانش صورت‌بندی کرد. طبقاتی شدن مدارس یکی از پیامدهای مهم و بنیادین در ساختار آموزشی و نظام تعلیم و تربیت است. می‌توان تبیین کرد که در طبقاتی شدن جامعه، روابط و مناسبات جامعه از منظر زیستی دست کم به دو طبقه فروکاسته می‌شود و این دو طبقه، خواسته و یا ناخواسته در برابر هم صف آرایی می‌کنند. در این صف آرایی مولفه‌های همچون شغل پدر و مادر، اقتصاد خانواده و درآمدهای مادی و حتی غیرمادی به مثابه یک ابژه تاثیرگذار، خود را در ساحت‌های اجتماعی به نمایش می‌گذارند. در دل مناسبات طبقاتی آنچیزی که خود را نمایان می‌کند و تبدیل به یک امر مسئله‌مند می‌شود، ایده بازتولید سرمایه است که هم از منظر اقتصادی و هم از منظر غیر اقتصادی قابل تحلیل است. بازتولید سرمایه در دو حالت، یعنی تمایل سرمایه مادی و غیرمادی به سمت کسانی که از خاستگاه و مناسبات اقتصادی مطلوب‌تری برخوردار هستند متمایل خواهد شد و در این رخداد، فرزندان آنها به واسطه خدمات این طبقه به موقعیت بهتر از حیث اقتصادی نزدیک خواهند شد.

از منظر استراتژی‌ها دو ایده به صورت کلی مطرح و صورت‌بندی شد.

ایده اول (خصوصی کردن نظام آموزشی) که پاره‌ای از مخاطبان به این ایده اعتقاد داشتند، در استدلال‌های خود رفتن به سمت خصوصی سازی را یک امر ناگزیر در جهان معاصر معرفی کردند. ایده آنها را می‌توان اینگونه تحلیل و تفسیر کرد که در روند توسعه جوامع غربی، تفکر خصوصی سازی و سپردن بازار، از جمله بازار فرهنگ به نهادها و افراد خصوصی امکان توسعه را مهیا و پدیدار خواهد کرد، زیرا به روایت آنها یکی از رازهای توسعه در غرب خصوصی شدن نهادهای اقتصاد و بازار است.

اما از رویکرد دیگری می‌توان سخن گفت که در این رویکرد، مدارس غیردولتی نماد تبعیض و بی‌عدالتی نامیده می‌شوند و در تحلیل نهایی نام این رویکرد عادلانه کردن مدارس

نام گرفت. مخاطبان و کسانی که به نقد مدارس غیردولتی گرایش دارند، اعتقاد دارند باید قوانین سفت و سختی در دولت‌ها تدوین شود تا امکان رشد این مدارس که نماد تبعیض و ناعدالتی است در جامعه کم‌رنگ شود. رویکرد بنیادین ایده دولتی کردن مدارس از سنت مداخله دولت در امر فرهنگی بر ساخته می‌شود. هر چند فرهنگ باید مستقل از دولت رشد کند ولی آموزش و پرورش حوزه‌ای است که عدم مداخله دولت در آن منجر به تمایزگزار و فاصله اجتماعی دانش‌آموزان خواهد شد. باید اینگونه تحلیل کرد که دولت باید ساختارهای مدارس را از حیث اقتصادی به صورت برابر تدوین کند و همه دانش‌آموزان را به یک چشم برابر بنگرد. در چنین وضعیتی امکان رشد برابر و بدون رانت و تبعیض در جامعه محقق خواهد شد و همه کودکان با یک امکانات و در یک سطح، امکان رقابت سالم را خواهند داشت.

کتاب‌نامه

- اباذری، یوسف (۱۳۷۷). خرد جامعه‌شناسی: تهران: طرح نو
- امیدی، رضا (۱۴۰۱). روزنامه شرق. ۲ بهمن
- باتامور، تام (۱۳۸۷). فرهنگ نامه اندیشه مارکسیستی. مترجم: اکبر معصوم بیگی. تهران: انتشارات بازتاب نگار
- بشیریه، حسین (۱۳۷۸). دولت و جامعه مدنی: گفتمان‌های جامعه‌شناسی سیاسی، کتاب نقد و نظر: ویژه مجله نقد و نظر
- ترکمان، الهیار علی (۱۴۰۰). بررسی و تحلیل رتبه‌های برتر کنکور
- حاضری، علی محمد (۱۳۷۷). مدارس غیرانتفاعی و تحرک اجتماعی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- حبیبی، مرزبان (۱۴۰۱). کانال تلگرامی سازمان معلمان ایران
- حج فروش، احمد (۱۳۸۴). حال و آینده آموزش و پرورش ایران. روزنامه همشهری ۸ دی
- حیدری کرد، علی (۱۳۸۹). مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش. تهران: انتشارات سازمان خصوصی سازی
- خاتمی، محمود (۱۳۸۴). جهان در اندیشه هایدگر. تهران: انتشارات موسسه دانش و اندیشه معاصر
- خبرگزاری تسنیم (۱۳۹۹). ۶ مرداد
- دویران فرد، علی (۱۳۸۳). مقایسه مدارس غیرانتفاعی و دولتی. فصل‌نامه تعلیم و تربیت، شماره ۲۲
- روزنامه نگاه (۱۳۷۴). وزارت آموزش و پرورش شماره ۴۴ مردادماه
- زیمل، گئورگ (۱۳۹۷). فلسفه پول. مترجم شهناز مسمی پرست. تهران: نشر پارسه

تأملی جامعه‌شناختی بر خصوصی‌سازی آموزش ... (ایمان نمودیان پور و دیگران) ۱۳۹

- سازمان مدارس غیردولتی و توسعه مشارکت های مردمی (۱۳۹۶)
- سایت مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۸۴)
- سند برنامه اول توسعه کشور. سال ۱۳۶۸
- شیخاوندی، داور (۱۳۸۳). جامعه شناسی ماکس وبر. تهران: قطره
- عبدالکریمی، بیژن، پورعالی، کامیار، اسلامی، شهلا (۱۴۰۱). هنر و امکان گسست از سوژکتیویسم از منظر هایدگر. نشریه علمی باغ نظر ۱۰۹(۱۹)
- فراستخواه، مقصود (۱۴۰۰). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی. با تاکید بر گراند تئوری. تهران: نشر آگاه
- قاجارگر، مرتضی (۱۳۸۰). خصوصی سازی نظام آموزش و پرورش در ایران. تهران: انتشارات زهد
- قاسمی پویا، اقبال (۱۳۷۷). مدارس جدید در دوره قاجار. تهران: نشر دانشگاهی
- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی (۱۳۸۳). مرکز پژوهش های مجلس
- قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی (۱۳۹۰). مرکز پژوهش های مجلس
- کمیجانی، اکبر (۱۳۸۲). ارزیابی عملکرد سیاست خصوصی سازی در ایران. تهران: نشر پایگان
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲). تجدد و تشخیص. مترجم: ناصر موفقیان. تهران: نشر نی
- گزارش یونسکو درباره هزینه آموزش در جهان (۲۰۱۹)
- لوکاچ، جرج (۱۳۷۷). تاریخ و آگاهی طبقاتی. مترجم جعفر پوینده. تهران: نشر تجربه
- مارکس، کارل (۱۳۹۶). سرمایه جلد اول. مترجم حسن مرتضوی. ناشر لاهیتا
- مارکس، کارل (۱۳۹۶). سرمایه جلد دوم. مترجم حسن مرتضوی. ناشر لاهیتا
- محمدی، رحیم (۱۳۸۲). در آمدی بر جامعه شناسی عقلانیت. تهران: انتشارات باز
- مذاکرات مجلس (۱۳۶۵). لوح فشرده صورت مذاکرات مجلس شورای اسلامی. ۳۱ فروردین
- مرکز پژوهش های مجلس اسلامی (۱۳۶۸). قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۸۴)
- مندل، ارنست (۱۳۸۵). تئوری مارکسیستی اقتصاد. مترجم مرتضی سیاه پوش. تهران: ناشر تیرنگ
- نوذری، حسینعلی (۱۳۸۱). هابرماس. تهران: نشر چشمه
- میری، جواد، روحانی، حسین (۱۴۰۱). مقایسه آراء مارتین هایدگر و علی شریعتی در قبال تکنولوژی. فصلنامه پژوهش های فلسفی دانشگاه تبریز شماره ۱۶ (۳۹)
- میری، جواد، روحانی، حسین (۱۴۰۰). نسبت میان تفکر تأملی و سیاست در اندیشه مارتین هایدگر. فصلنامه پژوهش های فلسفی دانشگاه تبریز. سال ۱۵ شماره ۳۷
- وود، آلن (۱۴۰۰). کارل مارکس. مترجم شهناز مسمی پرست. تهران: ققنوس

۱۴۰ جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۴، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۲

هاروی، دیوید (۱۳۹۱). تاریخ مختصر نئولیبرالیسم. مترجم: محمود عبدالله زاده. تهران: نشر دات.
هورکهایمر، ماکس، آدورنو، تئودور (۱۳۹۹). دیالکتیک روشنگری. مترجم مرادفرهاد پور و امید مهرگان.
تهران: نشر هرمس
ویر، ماکس (۱۳۷۳). اخلاق پروتستان و روح سرمایه داری. مترجم عبدالکریم رشیدیان. تهران: نشر علمی
و فرهنگی
ویر، ماکس (۱۳۸۴). دین و قدرت. مترجم احمد تدین. تهران: نشر هرمس

Amirahmadi, H. (1990). Revolution and Economic transition. University of new york

Apple, M. (2003). Ideology and curriculum. New york, Routledge Falmer

Apple, M. (2001). Comparing neo-liberal projects and inequality in education. Comparative Education, 37(4), 409-423.

Armando, H. (2016). The quality and out comes frame work. New york. Routledge

Blaikie, N. (2007). Approaches to social inquiry: London: polity press Security Privatization in Chile. Governance, vol. 8, pp 655-674

Griffin, K. (1990). Alternative strategies for economic development. Oxford university

Rothbard, M. (2009). For a new Liberty: the Libertarian manifesto. London, MACMILLA

Tanzi, V. (1986). The Growth of public expenditure industrial countries. Oxford

Unesco. (2018). Institute for statistics. Oxford policy

Unesco. (2019). Institute for statistics. Oxford policy